

15. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 45. – Ст. 425.

16. Про Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю: Указ Президента України від 01 грудня 2014 року № 902/2014 // Урядовий кур'єр від 03.12.2014 № 225.

17. Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 03 січня 2013 р. № 5: постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2017 № 125// Урядовий кур'єр від 11.03.2017 № 45.

УДК 364-5:330.526.39 (477)

Сіньова Людмила Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ВСЕУКРАЇНСЬКА БЛАГОДІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТУРБОТА ПРО ЛІТНІХ В УКРАЇНІ»: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У статті проаналізовано сучасний стан громадян похилого віку в Україні, окреслено шляхи подолання бідності та виявлено проблеми в діяльності держави у сфері соціального забезпечення усіх соціальних верств і груп населення задля утвердження у суспільстві соціальної справедливості. В Україні захистом прав та інтересів людей похилого віку та покращенням якості життя літніх людей займається Всеукраїнська благодійна організація «Турбота про літніх в Україні».

Ключові слова: бідність, безробіття, громадяни похилого віку, старість, соціальний захист, соціальне забезпечення.

**Sinyova L. All-Ukrainian charitable organization "Care for the elderly in Ukraine":
historical and legal aspects**

The actual situation of older persons in Ukraine has been analyzed, the ways to overcome poverty have been also determined and problems within government activity in the field of social maintenance all the sections of the population for reaching social justice are also have been detected. In Ukraine protection of rights and interests of the elderly and improving the quality of life of older people engaged in all-Ukrainian charitable organization «Care for the elderly in Ukraine».

Key words: poverty, unemployment, older persons, old age, social protection, social maintenance.

Синева Л.Н. Всеукраинская благотворительная организация «Забота о пожилых в Украине» историко-правовые аспекты.

В статье проанализировано современное состояние граждан преклонных лет в Украине, очерчено пути преодоления бедности и обнаружены проблемы в деятельности государства в сфере социального обеспечения всех социальных слоев и групп населения ради утверждения в обществе социальной справедливости. В Украине защитой прав и интересов людей пожилого возраста и улучшением качества жизни пожилых людей занимается Всеукраинская благотворительная организация «Забота о пожилых в Украине».

***Ключевые слова:** бедность, безработица, граждане преклонных лет, старость, социальная защита, социальное обеспечение.*

Актуальність дослідження. У 1990 році Генеральна Асамблея ООН прийняла рішення про заснування Міжнародного дня літніх людей. 1-го жовтня весь світ відзначає Міжнародний день людей похилого віку – це свято покликане звернути увагу всього людства на потреби старшого покоління, а в Україні це також і День ветерана.

Стан дослідження. Значний вплив та внесок у вивчення особливостей правового статусу громадян похилого віку за сучасних соціально-економічних умов зробили такі вітчизняні вчені, як В.М. Андрійв, Н.Б. Болотіна, О.М. Ганечко, М.І. Іншин, О.Л. Кучма, Л.Ю. Малюга, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, Б.І. Сташків, І.С. Сахарук, О.В. Тищенко, Л.П. Шумна, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та ін. На сьогодні існує ціла низка проблем у сфері правового регулювання статусу громадян похилого віку. Слід зазначити, що важливість такого наукового дослідження зумовлюється сучасними невинними тенденціями старіння населення, що є однією з глобальних проблем сучасного світу.

Виклад основного матеріалу. Теорія прав людини ґрунтується на принципах, які історично сформовані, збагачені, вдосконалені у процесі розвитку і є цінними орієнтирами сучасного світу. Вони знайшли втілення у Загальній декларації прав людини (1948), Міжнародному пакті про громадські і політичні права (1966), Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (1966), Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод (1950), Європейській соціальній хартії (1961, 1996), Конвенції прав людини (1989), Хартії Європейського Союзу про основні права (2000), Конституції Європейського Союзу (2004) тощо. Ці документи визначили універсальний набір основних прав і свобод, який у єдності покликаний

забезпечити нормальну життєдіяльність індивідуума і суспільства [1]. Таким чином, на основі аналізу міжнародно-правових актів доходимо висновку, що структурними елементами права громадян похилого віку є охорона здоров'я, життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і соціальне обслуговування, необхідні для підтримання здоров'я, забезпечення та поліпшення медичної допомоги.

Одним із важливих напрямів соціальної політики держави є розробка та прийняття законодавчих актів щодо соціального захисту літніх людей, які спрямовані на підтримку громадян похилого віку та повернення їх до самостійного життя. До них, зокрема, належить Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16 грудня 1993 р. № 3721-ХІІ [2]. Цей Закон визначає основні засади державної політики щодо ветеранів праці, інших громадян похилого віку і спрямований на формування у суспільстві гуманного, шанобливого ставлення до них і забезпечення їх активного довголіття. Закон гарантує ветеранам праці та громадянам похилого віку рівні з іншими громадянами можливості в економічній, соціальній, політичній сферах, сприятливі умови для повноцінного способу життя.

Варто зазначити, що є можливість нагадати всім про людський обов'язок бути турботливими і милосердними до найповажнішої частини суспільства. Таким чином, держава має виступати одним із учасників правовідносин у сфері соціального захисту цієї категорії осіб та за допомогою системи державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій забезпечувати реалізацію прав та обов'язків громадян у відповідності до державної політики, яку вона провадить у життя країни.

Турбота про людей похилого віку – це справа всього суспільства, адже саме старші люди зберегли для нас найкращі національні традиції, навчили долати труднощі та бути достойними своєї держави. Ми можемо лише здогадуватися, скільки випробувань, болю і втрат довелося їм пережити і при цьому зберегти гідність, віру, любов, які ви пронесли через все своє життя.

На сьогодні в Україні захистом прав та інтересів людей похилого віку та покращенням якості життя літніх людей займається Всеукраїнська благодійна організація «Турбота про літніх в Україні».

Організація була започаткована в листопаді 1999 року за ініціативи ВООЗ, а також за моральної, методичної і практичної підтримки

благодійної організації Age Concern England (Велика Британія) і благодійного фонду Community Fund (Велика Британія). У травні 2001 року організація була зареєстрована в Міністерстві юстиції України [3].

Всеукраїнська благодійна організація «Турбота про літніх в Україні» є неприбутковою організацією, що побудована на принципах само- і взаємодопомоги людям похилого віку на засадах волонтерства. Організація працює у 9 регіонах, об'єднує майже 1500 волонтерів у 9 відділеннях та підрозділах по всій Україні. Метою діяльності організації є покращення якості життя літніх людей та їх ресоціалізація шляхом залучення літніх людей до активної життєвої позиції та допомоги своїм ровесникам. З 2008 року Всеукраїнська благодійна організація «Турбота про літніх в Україні» є Партнером Федерального Фонду Німеччини «Пам'ять, відповідальність та майбутнє» і координує Програму «Місце зустрічі – Діалог» в Україні. З 2012 року є афілійованим членом міжнародної організації HelpAge International і членом Європейської Федерації літніх людей (EURAG) [4]. Таким чином, маємо завдячувати волонтерам, які підтримують та надають юридичну допомогу, захищають права і інтереси літніх людей, які є жертвами несправедливого відношення.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про волонтерську діяльність» [5] від 19.04.2011 № 3236-VI волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер. Волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які є дієздатними. Особи віком від 14 до 18 років здійснюють волонтерську діяльність за згодою батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника. Особи віком від 14 до 18 років не можуть надавати волонтерську допомогу за напрямками, визначеними абзацами восьмим: надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції та дев'ятим частини третьої статті 1 цього Закону це сприяння уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи, а також у медичних закладах. Іноземці та особи без громадянства здійснюють

волонтерську діяльність через організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів, інформація про які розміщена на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності [5].

Волонтер (у перекладі з англ. доброволець) – людина, яка вільно, а не переслідуючи якісь корисливі цілі, займається діяльністю на користь суспільства; людина, яка допомагає іншим; особистість, яка свідомо, добровільно, безкоштовно діє в різних сферах життя; людина, у якої активна життєва позиція; свідомий та активний громадянин, зацікавлений у допомозі іншим; індивід, який має бажання змінити все на краще; професіонал у певному напрямі; особа, небайдужа до проблем суспільства; неординарна, творча, відкрита, добра людина [6]. Слід зазначити, що спочатку волонтерами називали людей, які добровільно та виключно із власного бажання вступали на військову службу в деяких європейських країнах (наприклад, Франція, Іспанія). Сьогодні від цього визначення «волонтерство» залишилося лише слово «добровільно». А також додалося ще й безкоштовно [6].

Варто наголосити, що Всеукраїнська благодійна організація «Турбота про літніх в Україні» особливо сьогодні в такий важкий час для літніх людей на території Донбасу, непідконтрольній Уряду України допомагає харчами, засобами гігієни, одягом та надала невідкладної гуманітарної допомоги для 1000 жертв націонал-соціалізму у шести відділеннях Української спілки в'язнів-жертв нацизму на території Донбасу, непідконтрольній Уряду України (Алчевськ, Кіровськ, Первомайське, Перевальне, Горлівка).

Eurostat, статистичне агентство Європейської комісії, опублікувало дослідження «Євросоюз у світі», в якому країни Євросоюзу порівнюються за низкою статистичних параметрів з 15 іншими країнами, що не входять в ЄС, але входять до «великої двадцятки» (G20). У цій доповіді експерти прогнозують, що до 2060 року Євросоюз буде стояти на третьому місці серед країн G20 за часткою літніх людей серед усього населення. Так, у Євросоюзі частка населення похилого віку, що оцінюється як співвідношення людей у віці старше 65 років до загальної кількості працездатного населення (від 15 до 64 років), в період з 2013 по 2060 рік майже подвоїться – з 27,5 % до 50,2 % . Таким чином, на десять працездатних громадян припадатиме п'ять людей похилого віку [7]. Старіння населення – одна з основних проблем, яка тривожить у цей час майже всі без винятку країни світу. Літні люди стають окремою

демографічною, соціальною та медико-біологічною категорією, що вимагає спеціального підходу до вирішення своїх проблем [8, с. 10-12]. Внаслідок аналізу, за прогнозами ВООЗ до 2050 р. кількість осіб старше 60 років збільшиться до 38 % населення земної кулі (тобто майже подвоїться порівняно з сьогоднішніми 15–20 %). Проблеми старіння населення торкаються не лише України, а багатьох країн світу. З метою їх вирішення ВООЗ пропонує країнам здійснити чотири простих основних кроки, зокрема, щодо: попередження падінь серед осіб похилого віку; покращення доступу до якісної медичної допомоги (що стосується не лише людей літнього віку, але й молоді, для того щоб у майбутньому убезпечитись і зробити роки схилу свого життя якомога якіснішими); створення можливостей для підвищення фізичної активності людей усіх вікових категорій; приділення більшої уваги геронтологічному напрямку, зміцнення його наукової бази.

Старість – це період життя, що настає після зрілості і характеризується поступовим послабленням діяльності організму; похилий вік когось-небудь; протилежне молодості [9]. Старіння є невід’ємним елементом розвитку особистості. В онтогенезі людини виділяють періоди дитинства, юності, зрілості та старості. Межа між періодом зрілості та початком старості майже невлонима, що обумовлює розбіжності у визначенні віку, з якого починається старість [10]. Старість (у психології) – це заключний період людського життя, умовний початок який пов’язаний з відходом людини від безпосередньої участі у продуктивній життєвій суспільстві. Хронологічне визначення межі, що відокремлює старість від зрілого віку, не завжди виправдано через величезні індивідуальні відмінності в появі ознак старіння. Ці ознаки виражаються в поступовому зниженні функціональних можливостей людського організму. Однак, крім прогресуючого послаблення здоров’я, занепаду фізичних сил, старість характеризується, власне, психологічними змінами, такими, як, наприклад, інтелектуальний та емоційний відхід у внутрішній світ, переживання, пов’язані з оцінкою й осмисленням прожитого життя [11]. Таким чином, від рівня соціального захисту населення, який є важливою ознакою розвитку й соціальної стабільності будь-якого суспільства, залежить соціальна безпека не тільки окремої особи, а й держави. Вітчизняна система соціального захисту населення має бути об’єктивною необхідністю та охоплювати багато аспектів людського життя: забезпечення добробуту сімей,

сприяння дітонародженню, захист громадян похилого віку, інвалідів, пенсіонерів, якісного стану охорони здоров'я та довкілля, регулювання ринку праці, стимулювання освіти та захисту прав споживачів тощо.

Система соціального захисту залежить від комплексної державної політики, під якою щодо соціального захисту населення розуміють цілісну систему заходів економічного, правового, соціального й організаційного характеру й поширюється як на працездатне, так і на непрацездатне населення [12, с. 16, 17]. Відомо, що шанобливе ставлення до літніх людей було притаманне людському суспільству не завжди. Соціальний захист громадян похилого віку пройшов свій історичний шлях розвитку: від опіки, благодійництва до визнання старості (досягнення пенсійного віку) самостійною юридичною підставою для набуття права на пенсійне забезпечення, яке є складовою системи соціального захисту населення. На сьогодні нашою державою визначене широке коло пільгових категорій громадян, однією з яких є громадяни похилого віку [13, с. 1]. Багато громадян похилого віку потерпають від невостробуваності та самотності, відсутності належної уваги навіть зі сторони найближчих родичів, що перетворює цей період життя людини на депресивно-фаталістичне існування, без сподівань на краще. Психологи наголошують, що так звана «криза пенсійного віку» концентрує у собі внутрішньособистісний конфлікт на ціннісному рівні, який виявляється у пріоритеті вітальних термінальних ціннісних орієнтацій серед системи інших цінностей та у загальних розбіжностях між ціннісними орієнтаціями та їх доступністю для осіб похилого віку; ефективність соціально-психологічної допомоги людям похилого віку забезпечується врахуванням особливостей перебудови їх ціннісно-сміслової сфери, переорієнтації на пікові цінності та одночасного підвищення важливості периферійних ціннісних орієнтацій [11, с. 14].

Що стосується України, то співвідношення пенсіонерів до людей працездатного віку швидко зростає. Причому сьогодні показник навантаження на пенсійну систему для України є найвищим серед всіх країн з перехідною економікою. Прогнозується, що показник навантаження на ПФУ зростатиме і надалі, й може досягти 140 % до 2050 року. Ці вкрай неоптимістичні прогнози щодо тенденцій старіння населення України свідчать про необхідність удосконалення соціально-економічної політики з урахуванням демографічних тенденцій. У країнах Західної Європи старіння населення є відображенням успіхів, досягнутих у процесі розвитку людини, і відбувається внаслідок зниження рівня

смертності (збільшення тривалості життя). Демографічна ситуація в Україні є парадоксальною: за тривалістю життя Україна знаходиться на одному з останніх місць, і в той же час є однією з «найстаріших» країн світу. Основними факторами старіння в Україні є: низька народжуваність та високий рівень смертності. Україна займає 5 місце у світі в рейтингу найнижчої кількості дітей у розрахунку на одну жінку (1,22) та 17 місце в світі по рівню смертності. За прогнозами Світового Банку, у 2051 р. частка людей похилого віку (старше 60 років) становитиме в Україні 33 %. Такі дані були оприлюднені на Національному семінарі на тему «Державна політика у сфері старіння. Виконання мадридського Міжнародного плану дій з проблем старіння» [14].

Ураховуючи невпинну тенденцію старіння населення, сфера соціального захисту громадян похилого віку потребує реформування, адже з розвитком соціальних відносин поза увагою фахівців права соціального забезпечення залишилася значна кількість невирішених проблем, які потребують нашої уваги. До основних можемо віднести: а) відсутність належного забезпечення осіб похилого віку гідним рівнем життя, матеріальними благами для задоволення різноманітних життєвих потреб; б) відсутність дієвого механізму реалізації права на соціальний захист відповідної категорії осіб; в) недосконалість правового регулювання соціального захисту громадян похилого віку в Україні та неповна відповідність міжнародним стандартам у зазначеній сфері [13, с. 1]. Таким чином, українська держава потребує історичних та правових досліджень, для розвитку української нації, її традицій та релігійної самобутності, які об'єктивно на основі сучасних концептуальних підходів аналізували ключові події нашої правової держави задля подолання ідеологічних стереотипів і формування колективної пам'яті.

Висновок. Враховуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що в Україні державна політика відносно громадян похилого віку (старшого покоління) в нашій державі повинна бути спрямована на: посилення правового захисту громадян похилого віку; забезпечення гідного рівня життя літніх людей; підвищення ролі сім'ї в догляді за людьми похилого віку; організацію ефективного соціального обслуговування літніх людей; створення посильної трудової зайнятості, доступних програм і систем профорієнтації, підготовки й перепідготовки; організацію ефективної психологічної допомоги літнім

людям; забезпечення доступності інформаційних ресурсів для людей похилого віку. Потрібні комплексні підходи до вирішення цієї проблеми, які повинні бути спрямовані на зменшення глибини бідності серед усіх верств населення, забезпечення соціальних гарантій, покращення здоров'я населення та якості життя, що має бути одним з вагомих пріоритетів державної політики України.

Список використаних джерел:

1. Москаленко В.Ф., Грузєва Т.С., Іншакова Г.С. Право на охорону здоров'я у нормативно-правових актах міжнародного та правового рівня.– Харків: ВПП «Контракт», 2006.– С. 91-285.
2. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16 грудня 1993 р. № 3721-ХІІ // Відомості Верховної Ради України від 25.01.1994, № 4, стаття 18.
3. Турбота про літніх в Україні // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.tlu.org.ua/?page_id=46.
4. Гуманітарна програма підтримки для України Фонду «Пам'ять, відповідальність, майбутнє», Німеччина, у співпраці з Всеукраїнською благодійною організацією «Турбота про літніх в Україні» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tlu.org.ua/?page_id=3232.
5. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 42, ст. 435.
6. Хто такий волонтер? Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.volunteer.kiev.ua/pages/34-hto_takij_volonter_stisla_vdpovd_dlya_neterplyachih__neposidyuchih.
7. До 2060 року ЄС вийде на третє місце за часткою літніх людей серед країн G20 Вік: Людина і суспільство. Інформаційний бюлетень від Всеукраїнської благодійної організації «Турбота про літніх в Україні» Випуск № 30 Січень - Лютий 2016 // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.tlu.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/issue-30_ukr.pdf.
8. Кисельов С.Г. Медичні та соціальні питання в геронтології: Збірник статей та тез доповідей 2-го Міжнародного семінару з питань літніх «Самарські лекції». - Самара. 1997. – Ч 1. – С. 27-29.
9. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980) // [Електронний ресурс]: Режим доступу:<http://sum.in.ua/s/staristj>.
10. Старість і старіння як соціальні феномени // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ua-com/%D0%A1%D1%82%>.
11. Порсева Христина Олегівна. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій осіб похилого віку. Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Х.О. Порсева; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. - К., 2005. - 21 с.
12. Кравченко М.В. Державне регулювання системи соціального захисту населення України на сучасному етапі / М.В. Кравченко // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України: матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 берез. 2004 р.) / за ред. Н.Б. Болотіної. – К.: КЮІ МВС України, 2004. – Ч. 2. – С. 16 –17.

13. Ганечко О.М. Правове регулювання соціального захисту громадян похилого віку в Україні. Автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О.М. Ганечко; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – Луганськ, 2012. – 18 с. – С. 1.

14. Державна політика у сфері старіння. Виконання Мадридського Міжнародного плану дій з проблем старіння: націон. семінар // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.minpraci.gov.ua>.

УДК 349.3

Тищенко Олена Володимирівна,
доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті досліджуються проблеми законодавчого забезпечення соціальних стандартів в Україні у контексті євроінтеграції, визначається відповідність встановленого прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту реальним потребам населення.

Ключові слова: соціальний стандарт, прожитковий мінімум, євроінтеграція, соціальне забезпечення, бідність.

Tyshchenko O. Social standards in Ukraine: problems of European integration

The article investigates the problems of legal provision social standards in Ukraine in the context of European integration. A compliance with the subsistence minimum as the basic social standard real needs of the population is indicated.

Key words: social standards, living wage, European integration, social security, poverty.

Тищенко Е.В. Социальные стандарты в Украине: проблемы евроинтеграции

В статье исследуются проблемы законодательного обеспечения социальных стандартов в Украине в контексте евроинтеграции. Определяется соответствие установленного прожиточного минимума как базисного социального стандарта реальным потребностям населения.

Ключевые слова: социальный стандарт, прожиточный минимум, евроинтеграция, социальное обеспечение, бедность.